

Ortaklı bir
yıl dönümü

Nisânın, eski hesapla 10, yeni hesapla 23-ne tuş gelen tarih, bütün türklük için değerli günlerdendir. Bundan 50 yıl evvel bu tarihte, kardeş Kırm'ın Bağçasaray şehrinde „Tercüman“ gazetesinin ilk sayısı çıkmıştır. . .

Matbuatın, milletlerin uyanışında oynadığı büyük rol bellidir. Baskı makinesini edinmiş bir millet — er-geç — kendi varlığını bütün dananlarına gösterecek ve hakkını tanıtaacaktır, deyen fikir adamı, matbuatın milli uyanış tarihindeki değerini ne güzel tartışmıştır! . . .

Rus esirliğinde bulunan Türk illerinin, 19nci asırdaki liberal akımlarla doğan uyanışları dahi, milli uyanışlarda görülen tipik hadise yani, gazete çıkarmakla başlamıştır.

İlk gazete Bakü'da çıkmıştır. Milli uyanış tohumlarının ilk „Ekinçi“si, Azerbaycanlıdır. Melik-zade Hasan Bey merhumun, 1875de başlamış iken, devamına muvaffak olamadığı bu büyük iş — sonra — 1883de, Kırm'lı İsmail Bey Gasprinski merhum yenilemiş ve onu pek büyük bir muvaffakiyetle başarmıştır.

Bir kerre, „Tercüman“, Rusya'da çıkan türkçe gazetelerin en eskisi ve en devamlısı olmuştur. Kurulduğu gündün itibaren, bu gazete 35 yıl yürümüştür. Kurucusu İsmail Bey, merhum olduktan sonra dahi gazete durmamış ve ancak 1918de kızıl rus bolşevikleri tarafından kapatılmış, yurdu dağılmıştır.

Fakat bu, „Tercüman“ın kazandığı maddi kazançtır. Mânevi kazancı ise, daha büyüktür. Bütün Türklük için ortaklı diye saydığımız şey de budur.

Daha Hasan Bey merhum, „Ekinçi“sini . . . arken, güttüğü duyusunu anlatan bir makalesinde yazdığına göre — iki başka mevzu ile meşgul olmuştu: „Yaşayış kavgasında yenilmemek için ilimli bulunmak ve bunun için de irtidatçı dillerini bulup Türklere vermek!“

Kısa ömürlü „Ekinçi“nin, „Türk topraklarına“ sağdığı bu fikir, verdiği „Tercüman“cının yılmak bilmeyen emeğe bereketli bir ekim haline geldi; ve milli uyanış akıntısının gittikçe derinleşen ve derinleşdikçe kuvvetlenen bir ideolojisi olarak yerşedi.

Yaşayış kavgasında yenilmemek için bilik lazım! Bu kanaati, „Tercüman“ yenesi kadar metodik surette yayan birisi yoktur. O, bu hususta sade fikir yaymakla kalmadı, türkçe okumağı, yazmağı kolaylaştırmak için „üsulü cedit“ hareketine muvaffakiyetli bir yürüyüş verdi.

„Üsulü cedit“ tabiri, başta okuma üsuluna ait bir metod mânasında kullanılmış iken, sonra bu, yeni fikirler yayan liberal akıntının düşüncesini ve dünyayı görüş tarzına umumen alem oldu.

O devirdeki „Ceditci“lerin lideri İsmail Bey, organları da „Tercüman“dı. „Tercüman“ın terdidiçe yaydığı yenilikler içerisinde ilk sırada duran şey, sadeleştirilmiş ortak türkçe idi. Bir türkçe, ki Türk illerinin bütün okumaları

İki pir bir arada
„Tercüman“ yenesi Gasprinski İsmail Bey
„Ekinçi“ yenesi Melik-zade Hasan Bey

tarafından anlaşıldı.

Bütün gücünü sadeleştirilmiş türkçenin bütün Türklere öğretilmesine veren „Tercüman“, yaydığı duyuyğu hayatın sonlarına doğru — dilde, fikirde, işde birlik — şiarı ile anlatıyordu.

Bu şiarla dünya yüzüne yayılmış bütün Türklere aynı edebi bir dil ile konuşan, aynı siyasî gaye taşıyan, aynı teşekküller tarafından hedefe doğru götürülen, aynı metot ve taktiklerle çalışan bir camia halinde tasavvur olduğuna mânası saklıdır.

Yaşadığı devrin iktisadi ve o zamanki siyasî ve sansor serati dolayısıyla „Tercüman“, bu üç şiarının ifade ettiği ideoloji sisteminin siyasî cephesini pek izah edememişse de, onun milli kültür sahasında, bütün Türklere çok değerli ortak kıymetlere malik oldukları üzerinde ısrar ettiği son derece aydın ve keskindir.

Koca rus emperatorluğunun ruslaştırma siyasetine karşı muvaffakiyetle çıkabilmek için muhtelif şivelerde konuşan Türk illerini ortak türkçe ile konuşur bir millet halinde görmek kadar tabii bir arzu olamazdı. Bilhassa, ki Garp fikirleri yüklü olarak yurduna dönen İsmail Bey, pancermenizm, panitalyanizm ve panislavizm gibi milli ideolojilere vakıf bulunuyor ve onlardan müphem olarak pantürkizmin, şimdilik, kültürel esaslarını kuruyordu.

„Dilde, fikirde, işde birlik“ şiarı, her ne kadar bütün Türklere büyük bir Türk devleti halinde birleştirmek niyeti besleyen bütün türkçülüğün tasavvur ettiği şekildedir hakikatleşmekten — bugünkü varlığına göre — çok uzaksada da, bu şiarı kendine bayrak eden „Tercüman“, tarihi rolünü, hiç şüphesiz, muvaffakiyetle oynamıştır.

Bütün Türklere arasında dilde birlik, bugün sözün tam mânasile olmuş bir iş değilse de, „dilde birlik“ yolundaki hamle, hele, dilin türkçe aslına doğru döndürmek hususundaki çalışma, hiç te zaf lamamış, bilakis daha ziyade kuvvetlenmiş, daha ziyade faaliyeti kazanmıştır. Türkiye cumhuriyetinin bu yoldaki sonku teşebbüsleri bilhassa mühimdir.

Komünizm ideolojisi tesirile Sovyetler İttihadındaki Türk illerinde gayri milli cereyanların yayılmasına rağmen, milli istiklâl idesinin daha ziyade bir kuvvetle Türk milletleri arasında kolektifliğine şüphe yoktur. Bütün Türkle-

rin bir devlet halinde birleşecekleri davası, gayet salâhiyettar ağzlarla şüphe altına alınmışsa da, Türk illerinin birer müstakil devlet olarak kurulacakları rusuhlu bir akide haline gelmiştir. Bu, bir nevi fikirde birliktir. Pantürkizmin, pancermenizm değilse de, panislavizm yolu ile Türklere hürriyet ve halas getirecek bir ide hidmetinde bulunduğu kat'iyen inkâr edilemez!

„Tercüman“ formülündeki üçüzlerden en talihisizi, bugünkü vak'alara göre, işde birliktir.

Bu birlik, her şeyden evvel Türklere müstakil kalan kısmı ile müstakil olmayan kısımları arasındaki siyasî menfaat karşılığından müteessirdir. Türk illerinin büyük bir kısmı, kızıl Rusya'ya karşı mücadele içinde birleşmek ihtiyacında iken, pantürkizme göre, Türk illeri için başında gitmek vazifesinde bulunan bugünkü Türkiye, milli menfaatını başka türlü anlıyor. Diğer Türklere düşman buldukları kuvvetle o, dost geçinmek mecburiyetindedir: enteler ayrılmış, „iş birliği“ bozulmuştur.

Türkiye cumhuriyeti ile esir Türk illeri arasındaki „iş birliği“ devrini daha beklemek lazım gelirse de, esir Türk illeri arasında ki „iş birliği“ için beklemeye kat'iyen ihtiyaç yoktur.

Bundan elli yıl evvel „Tercüman“ın ilk nushası çıkarken Rusya Türklere buldukları siyasî vaziyet, bugün aynıle vakidir. Müstakil Türkiye'den başka bütün Türk illeri gene Rusya'nın esaretindedirler. Mücadeleleri gene aynı ebedi düşmana karşı çevrilmiştir. Düşman birdir. Mücadele metotları da aynıdır. Fakat ortadaki farkı da kaydedelim:

Elli yıl bundan evvel Rusya emperatorluğunun yakın bir gelecekte kökeceği, kimsenin değil, belki „Tercüman“ yenesi, İsmail Bey'in bile zihninden geçmemiştir. Şimdi ise bu, günün her saatında tekrar edilen bir mevzudur.

Elli yıl bundan evvel Osmanlı saltanatında, Türk tarihinden bahsetmek yasaktı ve türkçe beyan lisan olarak İsmail Bey'in tabirince, bu, „Osmanlı alaca bulacısı“ vardı. Şimdi ise cumhuriyet Türkiye'si, tarihi de, dili de türkçleştiriyor, millileştiriyor. . .

Elli yıl bundan evvel sade Rusya müslümanlarından bahsolunuyordu. Şimdi orada Türklere var, Türk illeri var ve Türk cumhuriyetleri vardır.

Azerbaycan'da
vaz'iyet

Karadağ'dan bize yazıyorlar:

Ara'sın o tayından dahşetli haberler almaktadırlar. Açlık her bir haddü aşmıştır. Yiyecek namına bir şey bulmak mümkün değildir.

Karabağ'da partizan hareketi son günlerde şiddetini arttırmıştır.

Karabağ'ın multitehlik kazalarında hareket eden en mühim partizan grupları, Aslan, Behbut, Aliş ve Halil Beylerin idare ettikleri gruplardır. Bunlar, bilhassa Azerbaycan kazalarından erzak, pamuk, yun v. s. toplayarak merkeze götüren Bakü-Culfa demir yolu hattına baskın yaparak yolları dağıtmak suretile sevkiyata müşkülât çıkarıyorlar. Bir çok yerde Bakü-Culfa demir yolu hattı ve köprüler tahrip edilmiştir. Bu yüzden, bir aydan fazladır, ki bu yolda tren hareketi durmuştur. Hükümet demir yolu hattına yakın köylerden imza alıyor. Hangi köyün yakınında yolu tahrip edilirse, o köy yerle yeksan edilecektir.

Bakü-Culfa, Gence-Bakü, ve Bakü-Derben demir yollarında mühim köprülere rus askerleri koyulmuştur. Bazı köprülerdeki rus askerlerinin sayısı, 250 kişiyi bulmaktadır. Şayita göre partizanlar köprüleri patlatmak fikrinde imişler.

Hudud boyunca ruslar yeni sipah ve istihkamlar yapmaya başlamışlardır. Ara'stan yeni kanallar çekiliyor ve etrafında rus askerleri iskan ettiriyorlar.

Hudud boylarında olan mühim vazifelerde Türk komünistleri azledilecek yerlerine hep ruslar tayin edilmektedir.

Bütün komünist, komsol ve muallimlere askeri talim verilmektedir.

Her yerde panik hükümfermadr.

Her yerde harp olacağından bahsediliyor.

Elli yıl evvel yeni üsulle mektepten bahsetmek bir inkılâp cesareti gibi telakkî olunuyordu. Şimdi ise Türk illerinin istiklâl müdafaa eden belli başlı ihtilâl hareketleri vardır ki, milli istiklâllerini kazanmadıkca silahlı edilecek bir rakama ulaşamazlar.

Bütün bu muvaffakiyetlerde, hiç şüphesiz, esir Türk illerine mahsus milli matbuatın ve bilhassa ortak değerde bulunan „Tercüman“ gazetesinin pek büyük bir hissesi vardır.

Kardeş ilin büyük geçmişe malik güzel yurdundan çıkan büyük adamın ehemmiyeti, Kırm yarım asadını vaktime aşarak „Tercüman“ gazetesinin sahifeleri şeklinde, bütün Türk dünyasına yayıldığı gibi, kutuladığımız bu yıl dönümü dahi, sade Kırm'ın değil, bütün Türklereindir. Hepimize mahsus ortaklı bir gündür.

„Dile, fikre ve işe“ bağlı bir Türk sıfatı büyük muallimin yarattığı muvaffak eserini yıl dönümünü kutularken, istiklâllerini için çalışan Türk illeri arasında en çok iztirap çeken ve en müşkül mevkide bulunan Kırm'lı kardeşlerimizle demek isteriz, ki: Kardeşler, sarsılmadan yürüyünüz, eski tarihinde şanlı hadiseler ve yeni tarihinde de „Tercüman“ gibi değerli malik bulunan bir vatandan evladı, hiç bir zaman hak ettiği istiklâl ve hürriyet nimetinden mahrum edilemez!

Fakat „Tercüman“, sizin olduğunuz kadar, biliyorsunuz ki, bizindir de. Bütün Türklereindir. Bilhassa esir Türk illerindedir. Vataneleri düşman elinde çinlenen bizler, ne yazık ki bu büyük esere layık olduğumuz hürmeti temin edemiyoruz. Fakat ne beis var; biz saflarımızı sıklaştıralım. Mücadelelerimiz tanzim edelim. Mücadelemizi kuvvetlendirelim. İşte, „Tercüman“a ve büyük İsmail Bey'e layık en değerli saygı, en münasip hatıra!

M. E. Resul-zade

Millî hars mes'eleleri

(Vâ-Nü Beyin bir yazısı münasebetile)

II

Azeri edebiyatında yabancı tesir mes'alesine gelince, Vâ-Nü Beye göre, Azeriler eskiden daha ziyade Acem ve sonra Rus tesirinde bulunmuşlar.

Muhterem muharririn hükmü doğrudur; yalnız, eskik olan bir ciheti var: Vâ-Nü Bey unuttur ki, bir çok tarihî, siyasi se'rait altında vaktile hütle Gence Acem tesiriyle, Azerbaycan'ın bolshevik ruslar tarafından istilâ edildiği görünüşüne, kendini gösteren rus tesiri ortasında epey müddet devam eden bir türkçülük devri vardır. Yalnız millî Azeri harsının tekâmül ve inkışaf yolları bakımından değil, millî uyanış notkasından da son derece mühim olan bu devrin ihmalî hiç bir veyhile izlenmesi gerek. Bilhassa ki, Azeri cemiyetinin millî şuuru ve bekalîti bu devirde şekillenmiş, ihtimal müesseseleri bu devrin ilerî sürdüğü tîmlelere göre kurulmuş, bugünkü nesil de dahil olmak üzere kaç neslin bu devirden fayzlanmış. Azeri cemiyetinin ihtimalî, siyasi ve fikrî edebî hayatında bu devrin oynanmış olduğu mühim rolden burada bahsedecek değiliz. Yalnız şu kadar söyleyelim ki, rus bolshevik rejiminin 13 yıldan beri Azerbaycan'da açmış olduğu kılıç ve kalem seferi, hep bu devrin bu güne kadar yaşadığı ihtimalî kıymetleri, fikrî ve edebî mahsulleri ve bu millî hars kıymetlerini şiddetli terore rağmen canile müdafaa eden imanî netice aleyhine mütevacifdir. Bu iki cephele seferde imha edilmiş istenen şey de, istiklâlcılık, milliyetçilik, harsî türkçülük'tür.

İşte, Vâ-Nü Beyin bugünkü (Bolshevikstandaki) genç Azeri sarîrlere gördüğü rus tesiri, Azerbaycan'ın rus-bolshevik istilâsına gectiği gündün başlar. "Mazlum millîleler" in halis namına süngü göçüle memleketle sokulan kızı emperyalistler, Rusya'ya yaptıkları millî servet ihraacat hesabına, ihlatil olarak sağ ruşlu değil, maksimalist rus halk ruhunun ve rus millî psikolojinin tepik bir evsaf olan Bolsevizm, Marksizm doktrinlerini getirmişlerdi. İşte, şimdi 13 yıldır ki, gelen müstevli kuvvet, kaç Rusya'nın kendî akınca "meşru" yollarla yaptığı ruşlaştırma ve asimile siyaseti yerine, bu defa terora dayanan bir ruşlaştırma, millî harsı imhaya siyaseti tatbik etmiş ve Azeri cemiyetini hayatının tekim sahalarında kök bulmuş, "müzur" doktrinler yerine Marksizm dogmalarını hâkim kılmaya çalışıyor. Hedefi belli: Azerbaycan'ın millî varlığını ortadan kaldırmak, Türk hars birliğine götürün yolu temamen kapamak, bir söze, Azerileri Türk dünyasından, bilhassa Türkiye'deki ırktaşlarından ayırarak Moskva'ya giden yola doğru çevirmek! Bolshevik rejiminin vahşet makinesi ve hüriyetten bahur mesumarla matbuatı, bugün hiç bunlara, yani Azerileri dilce, fikirce diğer ırktaşlarından ayırmakla meşgul bulunuyor.

Beş yıllık plan ve Azerbaycan

Beş yıllık plan Azerbaycan bakımından araştırmak ve götür-koy etmek için Azerbaycan'a mahsus araya istatistik yoktur. İhtimal ki, bu istatistik, bir kaç gün sonra istilânı yıl dönümü münasebetile çıkacak, Bakü gazetelerinde neşredilecektir. Fakat elde ayrica ve toplu istatistik olmamakla beraber Sovyetlerin 15-nci yıl dönümü, Ermenistan ve Gürcüstan'ın sovyetle edilmiş, komünist firkasının kongresi ve nihayet Maverayy Kafkasya merkezi icraisyesinin son 3-ncü yıldığı münasebetile Sovyet gazetelerinde muhtelif zamanlarda çıkan yazılar, nutuklar ve raporlar bize bu hususta bir fikir edimek imkânını vermektedir.

Evvelâ bir soru: — Beş yıllık plan Azerbaycan'da ve aleumtüm "civar vilayetlerde" ne gibi bir gaye izliyoruz? — Buna Azerbaycan Sovyet cumhuriyetinin geçmiş hükümeti ve şimdiki Maverayy Kafkasya federal hükümeti başında duran Dr. Gazener Musabekof böyle cevap veriyor: "Daha komünist firkasının 12-nci kongresi milliyet mes'alesi hakkındaki kararında demiştir ki: — Milletlerin Oktobr inkilâbi neticesinde elde edilen, hukukun müsavatı büyük bir kazançtır; fakat bu kazanç milliyet mes'alesini hall etmez. Kapitalizmi daha geçirmemiş, veyahut kapitalizme bir girmemiş, proletaryata malik olmayan veyahut ehemmiyetsiz miktarda proletaryat olan bir çok cumhuriyetler ve milletler vardır ki, iktisaden ve medeniyette geride olduklarından, milletlerin hukukî müsavat' haklarından istifade edemiyorlar." — 15-nci kongre ise kararında diyor ki:

Bu ayırma siyasetinin Azeri türkçesini ne şekilde sokuşturmuşu geçen yazımızda görmüştük. Şimdi de fikir sahasında yapılan ayrılık siyasetini görelim. Bakü'da çıkan bolshevik mecmualarından alarak aşağıya naklettiklerimiz fikirler, yalnız bu fikri ayrılık yolunda yapılan propagandayı değil, Azerbaycan dahilinde yapılan millî hars ve Türk hars birliği uğrunda mücadeleyi göstermesi itibarile de dikkate değer.

Sabık maarif komiseri M. Kuliyev'in "Edebiyatta milliyetçilik" unvanlı bir makalesinde şu satırları okuyoruz:

"... Azerbaycan'da yerli milliyetçilik daha şiddetli olarak pantürkist temayillerde, Türkiye ve Sarika doñru yüz çevirmek gibi temayillerde tezahür etmiştir. 1924'de sabık "Azerbaycan Edebiyat Cemiyeti" nede Türkiye'ye istinat etmek, Osmanlı, burjuva-mülkedar edebiyatından öğrenmek temayilleri açık surette tervic ediliyordu. "Edebiyat Cemiyeti"nde Türkiye'ye mütemayil bulunan milliyetçiler, proleter edebiyatını geriye çekiyor, onu Osmanlı burjuva sarîrlere tâbi etmek istiyorlardı. Türkiye'ye istinat etmek şiarı, Sovyet Ukraynasında ileri sürülen "Moskva'dan uzaklaşma" şiarının Azerbaycan serafetine uyurdu mu? Bir sekkidir. Ukrayna milliyetçilerinin şiarı şu idi: "Yasasın Avrupa, kahrolsun Moskva!"

[Inkilâp ve Medeniyet', Nr. 1-2. 1932.] Genç "proleter" sarîrlerin Türkiye sarîrleri takliden şiir yazmalarını hoş görmeyen bir bolshevik münekkipi de, "Dolat Ahmet Haşim" (Kahrolsun Ahmet Haşim) unvanlı makalesinde şunları yazıyor:

"... Kaydetmek lâzımdır ki, bizim şair yoldaşlarımız, bâzen şiirin yaradıcılık yollarını Ahmet Haşim'den, Fikret'ten ve buna benzer hoş bakış Türkiye sarîrlere dönüyorlar, bu açık-açıña, sağ oportünizmdir."

[Inkilâp ve Medeniyet', Nr. 3-4. 1931.] Gence bolshevik muharrirlerinden A. Nâzım, "Azerbaycan edebiyatında pantürkizm ve Kemalizm aleyhine" unvanlı bir makalesinde Türk hars ve edebiyatının vahdetini ve muhtelif farklar göstermesine rağmen, aynı kökten geldiğini iddia eden "aksî inkılâpçılar" ve "antimarxist"lere karşı şöyle bir hücumda bulunuyor: "... Şunu kaydedelim ki, bizim İttihat dahilinde (Sovyetler İttihadı) Yakut, Çuvaş, Kazan, Kırız, Özbek, Türkmen, Baştürkistan başlması Kumuk, Türkmen ve Azerbaycanlılara kadar bir çok Türk halkları mevcuttur. Eğer İttifak haricindeki Anadolu'da buraya dahil edecek olursak, (Anadolu ve İran Türkleri) bütün Asya'da o cümleden bizim İttihadımızda eliyive ka-

" Mezkûr cemiyet, "proleter edebiyatı" cereyanına karşı muhalif bir cephe aldığı ve millî edebiyatı müdafaa ettiği için 1924'de kapatılmış, âzadan bir kaç tevkif edilerek Şimale sürülmüştü. Y. A.

*) "Zarya Vostoka", 1. 3. 1933

Sovyetler çökmek üzere

Beş yıllık planın içtimal-iiktisadi neticesi. — İktisadi hayat alt-üst. — İçtimal nizam berbat. — Mecburi kolektivizenin yarattığı açık. — Felâketin sebebi rejimdir. — Komünist firka dağılıyor. — İnkilâp muhakkak. — İngiliz sefirinin beyanata.

Sovyet rejiminin ve komünist diktatörlüğünün geçirmekte olduğu buhran cihan matbuatı ve Avrupa siyasi muhafilatı tarafından takip etmekte devam ediyorlar. Bütün âzır başlı gazeteler ve siyasi rial, komünizmin Uzak Şark ile Almanyada aldığı güm darbelerinden sonra dahilde daha ziyade sarıldığını ve Sovyet rejiminin çökmekte olduğunu kaydediyorlar.

En salahiyettar makamların aldığı ve bir çok Avrupa gazetelerinde intişar eden son mevsuk malumatla göre:

Beş yıllık plan, haiz olduğu bir çok hususiyetlerden başka, bir de içtimal-profesyonel bir inkilâp, 90 milyon insan, eksi iktisadi istinatımların gaybederek yeni bir sınıf haline getirilmiştir. 10-20 milyondan başka, ahalinin sair tabakası, müstakil iktisadi hayatını ve müstakil meslekini itirmişdir. Bundan başka bu 90 milyon insan eski içtimal moralini, eski içtimal nizam ve disiplinini de elinden çıkarmış bulunuyor. Eski emek ve yasayış nizam ve disiplininden mahrum edilen bu insanlar, yeni nizam ve disipline de kavusmamaları bir halindedir.

Bunun neticesinde bütün iktisadi hayat alt-üst olmuştur. Çünkü halk kökünden dezorganizme olmuş, insanlar en âdi ahlak ve disiplininden mahrum edilmişlerdir. İktisadi-ahlaki sukut ve anarşi, bütün me-

klar Türk halklarını savyak mümkündür. Madem olduğu gibi, bu halkların hepsinin kendine mahsus edebiyatları vardır. Ermeni, Gürcü ve Türklerin edebiyatı birbirine bağlı olduğu gibi, bu halkların edebiyatı da bu veya diğer derecede birbirine bağlıdır. Vaziyet bu şekilde iken, bütün bu Türk-Türk halklarının edebiyatı bir menbadan doğmuş ve aynı tarihi bir mens'e-i malikdir, denir bilirimi?"

[Aynı mecmua, sah. 60, Nr. 3-4. 1931.] Bolshevik matbuatından aldığımız şu misallerin ifade ettiği mâna sarıhtır: Azeri Türklerini dilce olduğu gibi, görüş, duyuş ve ideal itibarile de diğer ırktaşlarından, daha doğrusu Türkiye'deki ırktaşlarından ayrarak ve bu suretle millî harsı öldürerek, Türk hars birliğine yok açmamaktır. Rusya mahkûmu Türk halklarına kabul ettirilene ayrı-ayrı alfabe den sonra rus bolsevikleri, şimdi de bu Türk halklarının müsterek edebiyatını, arazi taksim eder gibi, parçalamak ve ayrı-ayrı bir edebiyat yaratmakla meşguldürler. Vücutte getirilen bu edebiyat mozaikleri de Türkiye'den yahut başka Türk illerinden değil, doğrudan doğruya Moskva'dan mülhem oluyor.

Y. Ali

Azerbaycan daha şiddetle 'istimar' rubleden fazla para sarfediyor. Bunun yardım çoğu sanayi ve elektrikleştirmeye sarfedilmiş, sanayie koyulan parann yüzde 82%'o nisbete de ağır endüstriye işlenmiştir."

Umumi şekilde söylenen bu sözleri rakamlarla olduğu gibi tesbit edelim. 7 İkinci Teşrin 1932 tarihli "Zarya Vostoka" da Pirmo'nun makalesine göre birinci beş yıllık zarfında Maverayy Kafkasya'nun 3 cumhuriyetine 2.300.000.000 ruble vaz edilmiştir, ki bundan da 1.280.000.000 ruble sanayi ve elektrikleştirmeye sarfedilmiştir.

V. Çiçnadze'nin makalesinde resmi istatistik göre") sanayi ve elektrikleştirmeye koyulan 1.280.000.000 rublenin, ağır sanayie — 858.722.000 rublesi sarfedilmiştir. Azerbaycan neft komitesi reisi Barinof ile muavini Agaverdiyev'in "Zarya Vostoka"daki (7. 11. 1932) raporlarına göre, bu miktardan 665.000.000 rublesi Bakü petrol sanayine koyalınmıştır.

Umumiyette petrolla taş kömür sanayine 691.744.000 ruble, Çiatur marganez sanayine (Gürcüstan'da) 11.726.000 ruble, bilumum metal ve metalürjisi sanayine 50.623.000 ruble, kimya sanayine 16.806.000 ruble, mineral sanayine (Ermenistan'la Gürcüstan'da) 46.952.000 ruble sarfedilmiştir.

Aydın görünüyor ki, sanayi ile elektrikleştirmeye mahsus 1.280.000.000 rublenin yüzde 82%'o nisbetini teşkil eden ve ağır sanayie koyalmuş 858.722.000 rublenin de yüzde 80%'o nisbete Bakü petrol sanayine sarfedilmiştir. Petrolün başka diğer sanayi Azerbaycan haricindedir. Demek ki, biz yalnız Bakü petrol sanayine sarfoların 665.000.000 ruble üzerinde durabiliriz.

Bu para Azerbaycan'ı, "ham mal deposu" halinden ve müstemleke vaziyetinden çıkardımı? Hayır!

*) "Zarya Vostoka", 6. 11. 1932.

mleketi istilâ eylemiştir. Bu hal bütün vazaşın temelini gemirip yıkmaktadır.

Sonra: mecburi kolektivize, umumi bir açık doğurmuştur. Bu hal de manevî-iktisadi sukutun çöküş süratını artırmıştır. Bu manevî sukut, me'sul komünist muhafilâta vahmetiş eylemiştir.

Herkes buna kâinîd, ki felâketin sebebi Sovyet rejimi ve komünist diktatörlüğü kendisidir. Bugday, yun, pamuk v. s. elde etmek için Sovyet hükümeti, birer-birer evlere girip arıştırma, tevkil, sürün ve idam gibi vahşetler yaptığını için köylüleri kendî elile mücadeleye çekmiştir. Hükümetin, bu gayri insani muamele neticesinde elde ettiği erzâzî açlara değil, yalnız mütâzırlara vahmetiş de onun nufuz ve kıymetini düşürmüştür.

Açlık, daima inkilâbi tahrik eden bir âmil oluyor.

1921-22 yıllarda daha böyle idi. Fakat o zaman açık passif bir âmil. Şimdi ise vaziyet bam-başkadır. Halk açlığını, tabiattan, kuraklıktan değil, hükümetin dağıtıcı siyasetinden meydana geldiğini açuk ve aşikâr görüyor. Birinci halde me'sul tabiat iken, ikinci halde hükümet kendisidir. Onun için açlık şiddetine mütenasip, Sovyet aleyhdarı bir hareket kuvvetlenmektedir.

Nihayet, komünist firka kendisi daha inihilâle yüz tutmuştur. Komünistler, gelecele olan ümitlerini temamilen gaybetmişlerdir. Komünist firkası, muhtelif grupçulara, hattâ ufak parçalara ayrılmıştır.

Hükümet bütün memleketle beraber çürüyor, çöküyor.

Hal hazırda Sovyetler inkilâp arifesinde bulunuyor. Rusya hiç bir zaman bu kadar inkilâba yakın olmamıştır. İnkilâp için her şey hazır ve müheyyardır: hükümet te, halk küleşti de. Yalnız bir işaret lâzımdır, ki halk hükümeti ve onun ajanlarını boğzalamaya başlasın.

Inkilâp hazırdır, onu her dakika beklemeye koy . . . . .

"Sunday Ekspres" gazetesinin malumatına göre, Moskva'dan Londra'ya dönen İngiliz sefiri Sir Esmond Ovey, dahı yukarıki malumatı teyit etmiştir. Mr. E. Ovey kaç melek muhabirlerine demiştir, ki:

"Sovyetler, misli gördüğümüz bir buhran geçirmektedirler. Ahali tam münasile açlıktan ölüyor. Başta oturan komünistler ise tam bir ümitsizlik içerisinde. Onların kendilerine olan imanalrı bile kırılmıştır."

Mr. E. Ovey, Sovyet rejiminin çökmek üzere olduğunu kaydetmiştir.

Y. Ali

Azerbaycan daha şiddetle 'istimar' edildi.

Beş yıllık planın tabikına kadar 9 yıl zarfında Rusya, Bakü'dan 40.000.000 ton petrol ihraç etmiştir. Beş yıllık planın dört yıllık tabiki zarfında ise 48.000.000 ton petrol çıkarılmıştır.

Ne o koyulan para, ne de o çıkarılan petrol, hiç biri Azerbaycan'a fayda temin etmemiştir.

Azerbaycan Türk proletaryatına da sahip olamamış, beş yıllık plan zarfında Bakü'ya 250.000.000 ruble Rus dolmuş, Türk amelesi istilân başında yüzde 75%'e iken şimdi yüzde 10-a inmiş bulunuyor.

Elektrikleştirmeye takriben 400.000.000 ruble sarfedilmiştir. Bu parayı Gürcüstan'da — 7, Ermenistan'da — 5 büyük hidro elektriksiz istasyon yapılmış, Azerbaycan'da ise Zurnabat'le Şeki'de birer ufak istasyon inşa edilmiştir.

Azerbaycan'ın bütün elektrik istasyonları 195.000 kilovatt elektrik enerjisi veriyor. Bunun 175.000 kilovatt Bakü'da olduğundan Azerbaycan'ın diğer kazaları için 20.000 kilovatt kalıyor ki, bundan Gence gibi mühim bir merkez elektrik istasyonu 3.000 kilovatt enerji istilaş etmektedir.

Azerbaycan'ın diğer nehirlerinden şimdiye kadar 4.160 kilovatt elektrik enerjisi almıştır.") Halbuki bu nehirler en azı 800.000 kilovatt enerji maliktirler. Beş yıllık planın Maverayy Kafkasya'ya ait biticesindeki yerde kalan 1.020.000.000 ruble: zirayata, suvarma işlerine, yünkül sanayi ile vey ve menzil inşaatına ve maarife sarfedilmiştir.

Bundan Gürcüstan'da bir tek yünkül sanayie 246.000.000 ruble koyalmış, men-sucet, şeker konması, çimento v. s. fabrikaları olmak üzere, 25-den fazla sanayi müesseseleri yapılmıştır. Hastahaneler, mektepler, tiyatrolar inşa edilmiş, vey demir yolları çekilmiş.

*) "İzvestiya" 3. 11. 1932.

"Tercüman"

Esir Türklerin dirliğini Nisan ayının tuttuğu yer çok büyüktür. Bu ay acı ve tatlı hadiselerle bağlandı. Azerbaycan cumhuriyeti, bu ayda istila edilmiştir. 12 gün sonra onun mateminini tutacağız.

Fakat sonu kara olan Nisanın başları ve ortaları sevindiricidir.

9 Nisan 1918'de Maverayı Kafkasya, Rusya'dan ayrılması. Ve bu ayrılıştan Azeri Türkleri başlica rol oynamışlardır. Daha bir yıl ondan evvel, 1917-nci yılın 9-15 Nisanında Bakü'da Kafkasya İslam Kurultayı yapıldı. O Kurultay, Rusya'da başlayılan inkılap üzerine esir Türklerin programını çiziyordu.

Bir ay sonra, Mayıs başlarında bütün Rusya Türkleri Kurultayında tasvip edilen bu programa göre Azerbaycan, Türkistan, Edil-Ural, Kırım ve Şimali Kafkasya birer devlet olacaktı. Hatırlarmı? Günlükleri. Bakü'da Kurultayında sağ, sol ve orta olmak üzere, 3 akımı vuruyordu. Milliyetçilik ve türkçülük inkâr eden sağ-muhafazakar-dinçi kolla, sol-marxist-soşyalist kolla karşı milliyetçi ve türkçe kolun iki lideri vardı: Resul-zade Mehmet Emin Beyle Yusuf Beyle Nasip Bey.

Nasip Bey, Bakü'nün o muhteşem "İsmailiyi" salonundaki tribunda koca bir harita açmış ve hiç sesle diyordu:

"...Görüyorsunuz bu sarı renge? Bu renk Türkiyemizin ortadığı yerleri gösteriyor. Bu yerlerde dünya yaratıldı Türk milleti oturmuş ve koca devletler kurmuşlardır."

Salon alkıştan tır-tır titriyordu. Kırmızı İsmail Bey Kasprinskî'nin şahirdi Azerbaycanlı Nasip Bey mülkifer ve muvafak olmuştu. O zafer günü, belki Nisanın o idi.

Tam, Nasip Beyle istiklak ettiği ve ilk türkçülük ilânını söyledi. "Tercüman" gazetesinin çıkmasıyla başladı gün idi. Elli yıl bundan evvel 1883nci yılın 10 (23) Nisanında, "Tercüman" gazetesi çıkmaya başlamıştı.

Bu ilk Türk gazetesi değildi. Önce daha evvel Azerbaycan'da "Elkinci", "Ziyayi Kafkas", "Keşkül" gibi türkçe gazeteler çıkmıştı. Fakat İsmail Bey "Tercüman"ı ilk defa olarak türkçülük problemi, türkçülük hasrı bütününü açık vavzetmekle aktif türkçülüğün esasını koymuştur.

"Tercüman", 1905-nden sonra izlediği dilde daha aydın formule etmiş ve bunu "Dilde, fikirde, işde birlik" şiarı halinde başında yazmıştır.

İsmail Bey'in "Dilde birlik", fikirde ve işde birliğin temelini teşkil eder. Dil sadıqlıymeyince umümlenemeyiz, müstebit dil dozmaz. Talim ve terbiye, edebiyat, matbuat ve ilim bu doğma dilde gitmeyince Türklük kurtulmaz.

İsmail Bey buna çalıştı. Bu ilde ve tez buğün bile en aktuel bir mes'eale teşkil eder. İlk türkçe gazeteyi tesis eden Azerbaycanlı Hasan Bey Melik zade dahi zaten o fikirde idi. O dahi demişti ki:

"...İstiyorsunuz mu Türk milleti yaşasın?"

Bir o kadar da Ermenistan için çıktık-tan sonra yere kalan 500.000.000 ruble-nin merkezli sıklı Azerbaycan'da kollekti-vize işlerle kanalizasyona ve Muğan'da yapılan kanallara etrafında rus muhacirleri iskânına isabet etmekteydi.

Daha millî hükümet zamanında inşasına şuru edilmiş olan Bakü-Culla demir yolu-nun şimdiye kadar ikmal edilmemiş oldu-ğunu söylemek kâfidir.

Bütün Maverayı Kafkasya'da 59 M. T. S. — Makine-tractor istasyonları tesis edilmiştir. ki bunların 24-sü Gürcistan'da, 29-u Azerbaycan'dadır. Fakat, bu 1.300-nden fazla traktora malik olan Azerbaycan'daki istasyonları bir terakkî âlameti telakkî etmemelidir.

Hususî ve ferdî ziraat yasaşu edilmiştir. Köylü zorla köllünlere dolduruldu. Bu köylülerin hükümetin kendi elinde bulunan bu ziraat âletlerinden (yalnız ve mütlaka bunlardan) istifade etmeği mecburdur. Fakat köylü istiyordı işde istifade etmek hürriyetinde de malik değildi. M. T. S-ler köylü için, çok ağır şartlar mukabilinde traktor istletir.

Sovyet hükümeti istisnal vasatlerini zaten bunun için sosyalize etmiştir. Fabrika olduğı gibi, istisnal vasatlerine (yani makinelerine) malik bulunan diktatörlük, köylüleri başka ekin âletleri kullanmaya bırakıyor. Onu kendisinden assın bir vaz-iyette, esir ve köle haline sokarak kolayca istisamar ediyor.

M. T. S-ler bu gün köylüleri istisamar etmek vasatlerinden başka bir rol oynamıyorlar.

Muğan, Mil ve Şirvan bozkırlarında geniş suvarına inşaatı yapılmış, pamuğun senelik mahsulü 145.000 tona çıkarılmıştır. Köylünün bütün mal karası elinden alarak "sovhöz" adını taşıyan devlet mülkeselerine verilmiş.

Bu suretle, Azerbaycan, Moskva için munhasıran pamuk ve yün hazırlayan bir müstemelek haline vaz edilmiştir.

Her şey berbat

Azerbaycan'da ekin zamanı geldiğİ halde traktörlerin tamir edilmediklerini geçen nüşamızda haber vermiştik. Sovyet gazeteleri bu hususta "heycanlı" haberlerle doludur.

Malûm oluyor ki, tamir edilmiş traktörler da işe yarayıyor. Mesela: "Zarya Vostoka"nın (18. 2. 1933) yazdıkına göre Berde nahiyesinde tamirinden çıkan üç traktör tarlaya gidinceye kadar yeniden bozulmuştu. Şimdi anlatıyor ki, esalı ve orta tamire muhtaç olanlardan başka bir de 80% — 90% bozulmuş traktörler varmış, ki yeniden yapılmaya muhtaçtır. Bunlara "Tabut" deniliyormuş. Mesela, Berde nahiyesinde 6 "tabut" keşfedilmişti.

Bir çok nahiyelerde makine aksami mevcut olmadıkça tamir durulmuştuktu. Bâzi yerlerde benzin ve makine yağı bulunmadığı için traktörler çalışmıyor.

Traktörlerden başka diğer ekin âletleri dahi tamire muhtaç olan, kimse buna ehemmiyet vermemiş. Kolhozlardaki sair ekin vesaitinin tamiri M. T. S-lerine terettip ederler. M. T. S-lerindeki tamire muhtaç 360 kütandan ancak 103 nisbeti tamir edilmiştir.

Azərbaycan M. T. S-lerinde tamire muhtaç 42 kütandan hiç biri tamir edilmişdir. Azerbaycanın diğer kuzallerindeki M. T. S-lerde dahi aynı vaziyet müşahade edilmekte imiş.

"Zarya Vostoka", M. T. S-lerde ve Azerbaycan ziraat komisyonlarında, "dişman unsurlar" oluşturduğunu, bunların "yañınetler" yüzünden ekin kompanisinin aksın kalacağını, bütün imtilerin köy kominitlerine inkâr olduğunu, "rezalete kuyruğuna" yürümekte olduklarını endişe ile kaydetmekteydi.

İleri gitsin? Onların dilini bulun, verin. Türklük öz dilini tiriptirler. Onların dilini bulun, verin ki yaşasın, ileri gitsin."

Hasan Beyle İsmail Bey arasında, mühterem Akçora Beyin de kaydetdikleri gibi, "yaşamak kavgaş" hakkındaki düşünüşü bakımından da sıkı yakınlık vardır. Fakat İsmail Bey bu, "kavgayı" daha metodik bir şekilde soktu ve bütün türkçülüğü unutmaz bir hizmet etti.

Hasan Beyle İsmail Beyin yurdları ve ileri gene ediler. Azerbaycan, Kırım, Türkistan, Edil-Ural, Şimali Kafkasya mahkûmluğu denilirdi yayıyor.

Biz, "Dilde, fikirde, işde birlik" şiarı altında, aralarımız daha çok sıklaşmış oldu. İle köllüklerimizini kurtuluşuna ve istiklaline muvafak olursak, İsmail Bey gibi büyük Türkçe unutulmaz bir âbide koymuş oluruz. Çünkü her şey istiklak sayesinde mümkün olabilir.

Türkümler gösterdi ki, esir iken millî bir medeniyet yaratılmaz. Fakat İsmail Beyler de olmasaydı, gözlerimiz daima kapalı kalacak, zencirlerimizi kırmak için "millî meklore" denilen silâhî bulamayacaktık.

V. Nuh-Öğlü

Esaret, kölelik ve istisamar sür'at ve şiddetinden artması bir taraftan, Azerbaycan sanayî de yaratamamış, çar zamanında olduğu vaziyette kalmakta devam etmiştir.

Belki vaziyet, bir kaç kat daha ağırlaşmıştır. Çünkü istisamar şiddet ve sür'atı bire 300-400 yükselmiştir. Sovyet gazeteleri bar-bar bağıyorlar:

— Azerbaycan pamuk ve petrol mekleti oldu. Yılda 15.800.000 ton petrol ve 145.330 ton âla pamuk veriyor. Hele yünü, ipeği başla!

Hani, Azerbaycan bitmez-tükemmez mevaddı iptidaiyesini, yanancağı ve erezgağı; petrolleri, demiri, bakırı, yunu, pamaşu, ipeği, buğday ve s-ile kimseye muhtaç olmadan, millî bir sanayi yaratacak, Türk proletarı vicude getirecek, "milletlerin hukukunu müsavat" hakkından bilfiil istifade edecektir?

Azerbaycan bilfiil müsavatsızlıktan kaldırmak için iktisadi müsavatsızlığı mahvedecektir.

İktisadın müstakli olacağı.

Her şey tersine oldu. Azerbaycan buğday ekmekten bile men'edildi. Bu zengin memleket her cihetten merkezli Rusya'dan asıl bir hale getirildi.

Bes yıllık plandaki tahsisatın Maverayı Kafkasya'ya ait kısmının yarısı Azerbaycan'a sarfedilmiştir. Fakat hepisi de petrol, pamuk, yun, ipek v. s. gibi ham mal istishaline. Bir de yüz binler geçen rus muhacirleri için Bakü, Gence, Kızı-Åğaç etrafında Muğan, Mil ve Şirvan sahralarında inşa edilen kasaba ve menzillerle sarfedilmişti.

İkinci bes yıllık plannın birinci yılı olan 1933 bütçesi, bütün Maverayı Kafkasya için 795.000.000 rubleyle. Bundan ağır sanayî yüzde 54%, ziraat ve köy iktisadıyla yüzde 16%, bina v. s. inşaatı 6,7%, maarif ise 4,7% nisbet teşkil ediyor.

Yani, ayrı yolda devam edilecekti. Bakü 15.000.000 ton petrol, Muğan 145.000 ton pamuk verecekti; vermezse, açığı mahkûm edilecekti. Mirza-Bala

"İstiklâl"in anketi Kafkasya konfederasyonu hakkında

Cevapları:

"İstiklâl" gazetesi idarehanesine: Çok faydalı ve kıymetli anketimize şağırkî cevabı yazıyoruz:

1 — Kafkasya cumhuriyetlerinin kurtuluşu, bolşevik rejiminin çökmesine bağlıdır; bu çöküş te, ya dahili veya harici bir sarımsıtı neticesinde, vevahut her ikisinin aynı zamanda vuku bulması sayesinde baş verebilir.

Fakat bolşeviklerin çökmesi, daha bizim kurtuluşumuz demek değildir; çünkü bolşevikten sonraki Rusya dahi Kafkasya'yi elinden bırakılmaya şâyedecektir. Gelinceği evvelceden tayin etmek güctür; bolşevizmin çökmesi ne şekilde vukubulacak? Bu çöküşün neticesinde bir anarşizmi başlayacak, vevahut bolşeviklerin yerine konanlar, hem yeni devlet hayat ve intizam kurabilecek mi?

Ne olursa olsun, mahkûm milletler her zaman birleşmiş bir halde hazır bulunmalı ve gerek boşvükilere karşı, gerekse onların vârislerine sıki ve mütesânit bir halde mücadele yürütmelidirler; zira, bu milletlerin kurtuluşu için yeğâne garanti, onların bütün güçlerini birleştirmiş olmalarından ibarrettir.

Bu vaziyet, Kafkasya milletlerine müsterek hareket ve mücadele yürütmelerini emreder. Fakat bu (yalnız kâğıt üzerinde değil, hakiki-real) ittifak ile ed iktifa etmemelidir. Bu ittifakı genişletmek, bütün Rusya mahkûm milletlere ittifak yapmalıdır. Bolşeviklerle vevahut onların yerine otaracak olanlarla kurtuluş mücadelesi yapılmamalı ve zannetmemeli ki, proje yazmaktır ittifak hazır olur. Kafkasya milletlerinin birleşmesini hararetle arzu eden ben, teklif ederdim ki: en küçükten başlayalım, yavaş-yavaş, fakat kuvvetli adımlarla yürüyalım. Tedricen, yavaşlarken ve birbirini daha iyi tanıyarak artıktı nisbette, ittifakın da salahiyyetini genişletiriz. Kafkasya cumhuriyetleri konfederasyonu inşaa edilen projedeki şekilde yarata bilirsek, biz çok büyük bir iş yapmış oluruz. Şimdi bu şekilde ittifak edelim.

2 — Milletler arasında şu veya bu şekilde devlet birliğine varmak, her zaman sonra vaz olana bilir. Siz youtur ki milletlerin hepisi devlet birliğine ve ittifak halinde birleşmek istemez. Fakat biz Kafkasyalılar, yalnız kurtuluş mekâdelemini birleştirerek iktifa edemeyiz.

Bizim ittifakımız, sonra da devam etmeli ve Kafkasya devletlerinin ittifakı gibi daha esaslı ve muayyen bir şekil almalıdır.

3 — Nücin mi? Memleketimizin coğrafyasına bile biz devlet birliğine davet ediyor. Bizim geniş iktisadi ve medenî inkişafımız bundan asıldır. Beynelmîl münaşebatları ehemmiyetimiz ve haklarımızın müdafasını buna ihtiyaç vardır. Nihayet haricî düşmanlarımızın agresivite vâzilerine bir yerde daha muvafakiyetle cevap verebiliriz.

4 — Fakat Kafkasya'nın hür devletleri

arasında ittifakin lâzım ve bu ittifakin her zaman her Kafkasyalı için matlub olması, bu ittifakın kolay-kolay yaratılabilmesini göstermez. Kafkasya milletleri işvirede değillerdir. Geçmişte bir çok şeyler hiç birbirimizden ayrılmıştı, çok zaman birbirimizle harp ettikmiş. Yüz yıl bir yerde, bir devlet içerisinde yaşadık, fakat Kafkasya'lıların hepisi arasında şiki teassüs etmedi. Biz hatta birbirimizi aç tandıkdı, medeniyetlerimiz lâzım kadar yaklaşılmadı. Maalesef bu müteakılabı yandıcılık, hâlâ de devam etmektedir. Dinler hiç birbirimizden ayrıyor. Bundan başka birleşmemize mâni olan ve mâni olacak harici kuvvetler de vardır; Rusya ve Türkiye tarafından vaki olan bilavasita ve bilvasıta tazyikler, Kafkasya milletleri arasındaki ayrıcı unsurları teşvik ediyor.

Bütün bunları, ve bunlar gibi bir çok şeyleri nazara itibare almak lâzımdır. Kafkasya milletlerinin birleşmesi yolunda biz büyük engeller yormak mecburiyetindeyiz. Bunun şimdî bile görülmüyormuş? Ermenilerin Kafkasya birliğinden uzakta kalmalarını ancak bir kaprize, bir şü'î niyete hamletmek olmaz. Halbuki Ermeniler olmadan Kafkasya birliği reel olmaz. Ben eminim ki, nihayet bütün mânieler bertaraf olur, yol temizlenir ve daha müsaıt bir şerait teassüs eder. Fakat bunun için zaman lâzımdır, bilhassa çalışmaya, durmadan çalışmaya ihtiyaç vardır. Hem dahil de, hem de hariciye çalışmaya.

5 — Bütün bu sebeplere göre hayale kapılmamalı ve zannetmemeli ki, proje yazmaktır ittifak hazır olur. Kafkasya milletlerinin birleşmesini hararetle arzu eden ben, teklif ederdim ki: en küçükten başlayalım, yavaş-yavaş, fakat kuvvetli adımlarla yürüyalım. Tedricen, yavaşlarken ve birbirini daha iyi tanıyarak artıktı nisbette, ittifakın da salahiyyetini genişletiriz. Kafkasya cumhuriyetleri konfederasyonu inşaa edilen projedeki şekilde yarata bilirsek, biz çok büyük bir iş yapmış oluruz. Şimdi bu şekilde ittifak edelim.

6 — Genç, Kafkasya konfederasyonu idesini terçih için, bizim müteakılabı görüşmelerimiz, toplantılarımız, ictilmelerimiz, yalnız siyasi mahiyette değil, edebî ve medenî mevzularda muşahabelerimiz, bir sözleşme: birbirimizi geniş ve sıkı tanıyabiliriz, çok faydalı oluruz. Komşuların hayatından sık-sık malumat ve makaleler derçnetmeleri şartıca, bizim matbuatımız dahi bu idenin terçilinde büyük hizmet edebilir.

Sâmiî hürmelerimle:

S. Pirtshalava

31. 1. 1933

İngiltere ve Sovyetler

Malûm olduğu vechile, İngiltere'nin Sovyetler nezdindeki büyük elçisi Sir Esmond Uvey, geçen hafta Moskva'ya terk ederek Londra'ya gitmiştir. Elçinin, tevlif komedisi ve mevkufların hapıstan bırakılması için bulunduğı teşebbüslere hakkında hükümetine verdiği rapor, geçen hafta Foreign Office tarafından, "Ak kitap" namile maruf, mevzuubas hadisate ait bütün diplomatik evrakını havi, bir eserde toplanmış ve neşrolunmuştur. Sir Esmond Uvey, "Ak kitap"ta Litvinof'un "pataloğik hislerle malal bir hasta" diye teşmیه ettiği, hadisenin ise komediden başka bir şey olmadığını kaydetmektedir.

Beklendiği vechile, İngiltere hükümeti, vaktile baş vekil muavini Mr. Balwin'ın aşızile, Sovyetlere karşı olarak, vâ'tiğdî tedbirlerin ittihâzına başlamıştır. Bu cümleden olarak hükümet, Sovyetlerin İngiltere'ye olan ithalini ileride men'ede bilmek maksadile edip eden kanunların isdârı için Avam kumarasından geniş bir salahiyyet istemey ve parlamentonun büyük bir ekseriyetle kabul olunarak "salahiyyet kanunu" namını taşıyan ve Sovyetlere karşı mütevaccih bu, "kart blansı" dahi almıştır. Feş edilmiş olan eski İngiltere-Sovyetler ticaret muahedisinin vakti Nisan 17-nde bitmiştir. İngiltere matbuatından aldığımız ve yeni salahiyyet mucibince, şu tarihten itibaren Sovyetlerin İngiltere'ye vaki olan ithalını bir an evvel men'edecektir. Gazetelerin bildirdikine bakırsa, her karardan tabiiyete sadece gene Sovyetler matbuatı olmaktadır, zira Rusya'nın ithalatı, İngiltere'nin Sovyetlere olan ihracatından bir kaç mislini teşkil etmektedir. İhtlak evvel petrol ve mamulat, inşaat için tahta materyalleri ve tere yağı (dumping emtiası) ithal yasaşu edilecektir.

Salahiyyet kanununun müzakereatı esnasında hadise hakkında beyanat veren ha-

riciye nazırı Sir John Simon, Sovyet hükümetine ağır surette hücumlarda bulunarak, şiddetli alkışlar altında eczümle şunları söylemiştir:

"... Madamki bu zaman evvel aynı G. P. U. bodromlarında 35 gün-nâhsz adamın bilâ mahakeme kurşuna dizildiğini hepimiz biliyoruz, o zaman eminin ki, mevkuî tebalerimizin bir an evvel halâmî mutazammın talebimden dolayı kimsenî hayret edemez. Muhtelif devletlerin hukukî salahatini alet olarak bulduğunuz mütekevvî teçribelerinde Sovyetlerde ceza ve tatbik edilen bugünkü hukuk usullerine tesadüf ettiğim olmamıştır. Bu hususta şu memleket her bir misalin haricindedir."

Geçenlerde senelerce "Berliner Tageblatt" gazetesinin Moskva muhabiri bulunan ve Sovyetler hakkında son derece objektif surette malumat vermesinden dolayı Moskva'nın galubine maruz kalarak, Rusya'dan çıkarılan maruf Paul Seifer, Londra'dan "İngiltere, Sovyetlere hesapları" başlığı altında gazetesine gönderdiği bir makalede (Nr. 161, 6. 4. 1933), Sovyetler içinde şimdiki hadise mahiyetinde komedilerin her mutak sık-sık oynamasının sebebleri nakli kalam edince, diyor ki:

"Mali iktisadi buhranlar içinde bulunan Sovyetlerde, işbu muhakeremleri icrasına bilhassa Sovyetlerin düçar oldukları bugünkü vahim vaziyetler dolaylı bir çok zümrelerin hayret ediyorlar. Bu hayrettü mucip olan sebeplerden biri de, İngiltere'nin Rusya'dan fazla mal almasıdır. Zaten, belki de Moskva teahhütlerini ifaya muktedir olmadıydı, her edibe edince, işbu muhakemeyi meydana çıkarmıştı. Yani, bu suretle, Moskva, haric ile olan iktisadî ilişkâatını bozduğunu, dahileki mürtelenine, "hâyin kapitalistlerin yeni bir ameliyesi neticesi" şeklinde olarak, takdir etmek imti-

(Lütfen sahifeyi çeviriniz)

Gene Nahçevan'da

Nahçevan çephesinde gene hezimet var. „Zarya Vostoka“ (27. 2. 1933) gazetesi telâs ve endişe ile yazıyor ki:

„Geçen yılın felaketinden ders alınmamıştır. Nahçevan M. T. S-i 7.600 hektarlık ekim arazisine malik 35 kolhozı ihata eder. Fakat idaresiz ve bakımsız kaldığından vazifesini yapamıyor. Kış programı üzere 2.000 hektar sürülecek, halbuki bir hektar bile sürülmemiştir.“

İkinci programa göre 2.600 hektar ekilecek iken, ancak 700 hektar sürülmüştür. Traktörlerin tamiri işleri de son derece berbattır. M. T. S-in 27 traktörü var, bunlardan 26 tanesi esaslı tamire muhtaktır.

Tamire muhtak olan bu 26 traktörden 14-ü tamir edilmiş, fakat onların da 7 tanesi tarlaya gitmeden bozulmuştur.

M. T. S-in 37 köyünden 20 tanesi işe yarayacak bir halde iken, kimse tamirini düşünmüyor.

Kolhozlarda sair ekim vesaiti de berbattır bir halindedir.

İş hayvanları cihetinden işe, işler daha fecidir. Öküz ve camuş gibi ekim hayvanlarını her tarafta keşiyorlar. Bir ay içerisinde Neram köyünde 7, Şeker-Abat köyünde 8, Cegrel'de 9 öküz ve camuş kesilmiştir.

Nahçevan müddetî umumi Ahmedof ve Nahçevan müstentik ve hâkimleri „kolçoçukları“ himaye ediyorlar.

Mesela: hayvanların kesen köylülerde ancak dört ay hapis kesiyorlar. Halbuki daha ağır ve şiddetli cezalar vermek lâzım imiş.

M. T. S-lerde ve kolhozlarda en tenbel unsur komünistler imiş. Bir traktörün tımarına 192 saat lâzım iken, komünist Mehti 374 saat sarfetmiş. Netice iyi olsaydı, gene ne ise, bu 374 saatın sonra işe bırakılan traktör bir saat geçmeden sıradan çıkarılmış ve iptal edilmiştir.

1—5—6—15—17 numaralı traktörler dahi tamirden sonra iptal edilmiş ve işe yararamıştır. Bunun mes'ulleri Hüseyinof, Ali İmanof, Bağır Abasof ve bir de „Nahçevanlı bir hanım“ imiş. Bunların işi müddetî umumi Ahmedof'a verilmiş. Fakat Ahmedof'un „oportünist gözleri“ bir suç bulamamış. „Ziyancılar“, hatta mes'ul mevkilerinde işgal etmekte devam bile ediyorlar.

Gazete, Nahçevan idare makinesinin başında duranların hemen atılmasını talep etmektedir.

Maraklısı şu ki, son „temizlemeler“ sonra Nahçevan'a tayin edilen yeni rahberler işe daha dün sürer etmişlerdir.

1931 de bütün Sovyetlerde istihsal olarak petrolün miktarı 22.374.000 ton bulduğu halde, bu rakamdan „Azneft“ namı Azerbaycan petrol tresti hissesine 13.156.400 ton ve Şimali Kafkasya'ya ise 8.063.700 ton düşüyordu; bu veçhile bütün diğer petrol müntakalarında istihsalın yekünü birlikte ancak bir milyon ton buluyordu. 1932'de petrol istihsalının miktarı düşüştüğünden, bütün Sovyetlerde mezkûr senede umumiyyete ancak 21.495.000 ton petrol istihsal edilmiştir. O cümlenden olarak, aynı sene zarfında Azerbaycan'da çıkarılan petrolün miktarı 12.181.000 tona endiği gibi, Şimali Kafkasya istihsalının miktarı da 7.009.800 tona kadar düşmüştür, halbuki beş yıllık plan mucabince 1932 senesi için mezkûr müntakalardan 26.350.000 ton miktarında petrol istihsal edilecekti. Fiten şu miktar elde edilemediği halde, Sovyetler, 1932 senesi için hatta 29.500.000 tonluk bir istihsal planı bile ihzar etmişlerdir. . . .

Bilhassa 1932nci yılın ikinci rub'unda kendini gösteren bu mufakkiyetsizliğin sebepleri muhtelifdir: petrol müntakalarında çalışan amele ekseriyetle petrol işinden bihaber ve cahil olduğu gibi, keza muayyen bir mahelde oturmuyarak köbelmiş yapıyor ve bu suretle petrol ocağını, ameleyi sık-sık değiştirmekte veyahut bilavasata ameleyle muhtak kalmaktadır. Bundan başka boru, tulumba ve burğu gibi en mühim malzemeye kefiyyetce fena materyallerden yapıldığı ve kâfi dercede olmadiği gibi, işleri levazımâtın fevri mun-tazam bir surette teslimi istemlisinin sür'atını daha oldukça azaltmıştır. Keza emele arasında disiplinin fevkalade düşmesi ve planın muhtelif kısımları meyanında icap eden ahensin ademi mevcudiyeti, işin normal surette cereyanına büyük bir mania teşkil etmektedir. Yalnız bir Bakû'da amele 1932 seninin ilk 8 ayı zarfında 24.49 mil saat çalışmıştır. Bu rakam Şimali Kafkasya'da 4,93 mil. saatı bulmaktadır. Gerçi petrol tröstleri bu muvafakkiyetsizliğin suçunu petrol sanayii meherub edici sanayilerin üzerine yüklemektedir, fakat yapılan hataların başlıca mes'ulü iktisadi ve teknik sahlerde ştağ görmüş mütabahasırlara malik olmayan tröstlerin kendisidir.

Buldukları yeni petrol müntakalarının ehemmiyetti Sovyetlerin gözünde ne kadar büyük olsa da, bedhidirdir ki, mevzuubahs ademi muvafakkiyetler ve yapılan hatalar, keşişildiği olan bu yeni müntakalara ten-

Gene Nahçevan'da
Nahçevan çephesinde gene hezimet var. „Zarya Vostoka“ (27. 2. 1933) gazetesi telâs ve endişe ile yazıyor ki:
„Geçen yılın felaketinden ders alınmamıştır. Nahçevan M. T. S-i 7.600 hektarlık ekim arazisine malik 35 kolhozı ihata eder. Fakat idaresiz ve bakımsız kaldığından vazifesini yapamıyor. Kış programı üzere 2.000 hektar sürülecek, halbuki bir hektar bile sürülmemiştir.“
İkinci programa göre 2.600 hektar ekilecek iken, ancak 700 hektar sürülmüştür. Traktörlerin tamiri işleri de son derece berbattır. M. T. S-in 27 traktörü var, bunlardan 26 tanesi esaslı tamire muhtaktır.
Tamire muhtak olan bu 26 traktörden 14-ü tamir edilmiş, fakat onların da 7 tanesi tarlaya gitmeden bozulmuştur.
M. T. S-in 37 köyünden 20 tanesi işe yarayacak bir halde iken, kimse tamirini düşünmüyor.
Kolhozlarda sair ekim vesaiti de berbattır bir halindedir.
İş hayvanları cihetinden işe, işler daha fecidir. Öküz ve camuş gibi ekim hayvanlarını her tarafta keşiyorlar. Bir ay içerisinde Neram köyünde 7, Şeker-Abat köyünde 8, Cegrel'de 9 öküz ve camuş kesilmiştir.
Nahçevan müddetî umumi Ahmedof ve Nahçevan müstentik ve hâkimleri „kolçoçukları“ himaye ediyorlar.
Mesela: hayvanların kesen köylülerde ancak dört ay hapis kesiyorlar. Halbuki daha ağır ve şiddetli cezalar vermek lâzım imiş.
M. T. S-lerde ve kolhozlarda en tenbel unsur komünistler imiş. Bir traktörün tımarına 192 saat lâzım iken, komünist Mehti 374 saat sarfetmiş. Netice iyi olsaydı, gene ne ise, bu 374 saatın sonra işe bırakılan traktör bir saat geçmeden sıradan çıkarılmış ve iptal edilmiştir.
1—5—6—15—17 numaralı traktörler dahi tamirden sonra iptal edilmiş ve işe yararamıştır. Bunun mes'ulleri Hüseyinof, Ali İmanof, Bağır Abasof ve bir de „Nahçevanlı bir hanım“ imiş. Bunların işi müddetî umumi Ahmedof'a verilmiş. Fakat Ahmedof'un „oportünist gözleri“ bir suç bulamamış. „Ziyancılar“, hatta mes'ul mevkilerinde işgal etmekte devam bile ediyorlar.
Gazete, Nahçevan idare makinesinin başında duranların hemen atılmasını talep etmektedir.
Maraklısı şu ki, son „temizlemeler“ sonra Nahçevan'a tayin edilen yeni rahberler işe daha dün sürer etmişlerdir.
1931 de bütün Sovyetlerde istihsal olarak petrolün miktarı 22.374.000 ton bulduğu halde, bu rakamdan „Azneft“ namı Azerbaycan petrol tresti hissesine 13.156.400 ton ve Şimali Kafkasya'ya ise 8.063.700 ton düşüyordu; bu veçhile bütün diğer petrol müntakalarında istihsalın yekünü birlikte ancak bir milyon ton buluyordu. 1932'de petrol istihsalının miktarı düşüştüğünden, bütün Sovyetlerde mezkûr senede umumiyyete ancak 21.495.000 ton petrol istihsal edilmiştir. O cümlenden olarak, aynı sene zarfında Azerbaycan'da çıkarılan petrolün miktarı 12.181.000 tona endiği gibi, Şimali Kafkasya istihsalının miktarı da 7.009.800 tona kadar düşmüştür, halbuki beş yıllık plan mucabince 1932 senesi için mezkûr müntakalardan 26.350.000 ton miktarında petrol istihsal edilecekti. Fiten şu miktar elde edilemediği halde, Sovyetler, 1932 senesi için hatta 29.500.000 tonluk bir istihsal planı bile ihzar etmişlerdir. . . .
Bilhassa 1932nci yılın ikinci rub'unda kendini gösteren bu mufakkiyetsizliğin sebepleri muhtelifdir: petrol müntakalarında çalışan amele ekseriyetle petrol işinden bihaber ve cahil olduğu gibi, keza muayyen bir mahelde oturmuyarak köbelmiş yapıyor ve bu suretle petrol ocağını, ameleyi sık-sık değiştirmekte veyahut bilavasata ameleyle muhtak kalmaktadır. Bundan başka boru, tulumba ve burğu gibi en mühim malzemeye kefiyyetce fena materyallerden yapıldığı ve kâfi dercede olmadiği gibi, işleri levazımâtın fevri mun-tazam bir surette teslimi istemlisinin sür'atını daha oldukça azaltmıştır. Keza emele arasında disiplinin fevkalade düşmesi ve planın muhtelif kısımları meyanında icap eden ahensin ademi mevcudiyeti, işin normal surette cereyanına büyük bir mania teşkil etmektedir. Yalnız bir Bakû'da amele 1932 seninin ilk 8 ayı zarfında 24.49 mil saat çalışmıştır. Bu rakam Şimali Kafkasya'da 4,93 mil. saatı bulmaktadır. Gerçi petrol tröstleri bu muvafakkiyetsizliğin suçunu petrol sanayii meherub edici sanayilerin üzerine yüklemektedir, fakat yapılan hataların başlıca mes'ulü iktisadi ve teknik sahlerde ştağ görmüş mütabahasırlara malik olmayan tröstlerin kendisidir.
Buldukları yeni petrol müntakalarının ehemmiyetti Sovyetlerin gözünde ne kadar büyük olsa da, bedhidirdir ki, mevzuubahs ademi muvafakkiyetler ve yapılan hatalar, keşişildiği olan bu yeni müntakalara ten-

Bütün bu muhakemeler, afedersiniz, çok beylik bir ahmaktan başka bir şey değildir“

Müşterek Kafkasya cephesinde

Gürcü matbuatı ve Kaf. konfederasyonu

Gazetemizde ilan edilen Kafkasya konfederasyonu misakının projesi, Kafkasya millî istiklal hareketine her tarafta nazari dikkati daha ziyade celbeden ve beynelmîl ehemmiyeti haiz bir hadise oldu. Gerek bu münasebette „İstiklal“de yazılan makaleler, gerekse Kafkasya konfederasyonu hakkında açığımız anket, bu ideinin tercinine ve derinleşmesine daha çok yardım etmiştir.

Kafkasya konfederasyonu, bütün dost ve müttelik malbatında günün en aktual mes'alesini teşkil etmektedir.

Bu münasebette milliyetti Gürcü matbuatı çok mühim makaleler derçetmektedir.

Millî Gürcistan hükümetinin resmi organ olan „Müstakil Gürcistan“ gazetesi (Nr. 75 ve 76) Kafkasya konfederasyonuna tahsis ettiği makede diyor ki:

„Tarihî bir mânâsı vara, Kafkasya milletleri er-ğec bolşevik rejimi gibi ağır ecebîni tahakkümden halas olmalırdılar. O zaman kurtulmuş, fakat son derece zaif düşmüş olan Kafkasya milletleri için bu misak esası üzerine kurulu, birbirleriyle normal münasebata başlamak imkânı hasıl olacaktır. Kafkasya milletleri arasında bu misak üzere tesis edilecek olan münasebatın Kafkasya tarihinde çok mühim rol oynayacağına şüphesiz yoktur. Bu iş için bütün teknik kuvvetleri seferber hale getirmek ve Milletler Cemiyeti gibi beynelmîl müesseseleri istifade etmek lâzım gelecektir. Müstakbel Kafkasya konfederasyonunun Milletler Cemiyetiyle teşriki mesainisi bir elzem bilirdir. Fakat bu teşriki mesai maîdat mânâsında değil, hür milletler arasında normal münasebatı nazim eden bir müesseseye müvâcehat mânâsındadır.“

Petrol istihsalı

Bakû ve Şimali Kafkasya petrol müntakalarında

„Frankfurter Zeitung“ gazetesi bir müddet evvel Sovyetlerde petrol istihsalında dair neşretmiş olduğu bir makede, Sovyet petrol istihsalının çok feci bir manzara gösterdiğini ve resmi Sovyet istatistikine istinaden 1932—1933 petrol planının ikmal edilmediğini kaydettikten sonra, Bakû ve Şimali Kafkasya petrol müntakalarına geçiyor ve diyor ki:

1931 de bütün Sovyetlerde istihsal olarak petrolün miktarı 22.374.000 ton bulduğu halde, bu rakamdan „Azneft“ namı Azerbaycan petrol tresti hissesine 13.156.400 ton ve Şimali Kafkasya'ya ise 8.063.700 ton düşüyordu; bu veçhile bütün diğer petrol müntakalarında istihsalın yekünü birlikte ancak bir milyon ton buluyordu. 1932'de petrol istihsalının miktarı düşüştüğünden, bütün Sovyetlerde mezkûr senede umumiyyete ancak 21.495.000 ton petrol istihsal edilmiştir. O cümlenden olarak, aynı sene zarfında Azerbaycan'da çıkarılan petrolün miktarı 12.181.000 tona endiği gibi, Şimali Kafkasya istihsalının miktarı da 7.009.800 tona kadar düşmüştür, halbuki beş yıllık plan mucabince 1932 senesi için mezkûr müntakalardan 26.350.000 ton miktarında petrol istihsal edilecekti. Fiten şu miktar elde edilemediği halde, Sovyetler, 1932 senesi için hatta 29.500.000 tonluk bir istihsal planı bile ihzar etmişlerdir. . . .

Bilhassa 1932nci yılın ikinci rub'unda kendini gösteren bu mufakkiyetsizliğin sebepleri muhtelifdir: petrol müntakalarında çalışan amele ekseriyetle petrol işinden bihaber ve cahil olduğu gibi, keza muayyen bir mahelde oturmuyarak köbelmiş yapıyor ve bu suretle petrol ocağını, ameleyi sık-sık değiştirmekte veyahut bilavasata ameleyle muhtak kalmaktadır. Bundan başka boru, tulumba ve burğu gibi en mühim malzemeye kefiyyetce fena materyallerden yapıldığı ve kâfi dercede olmadiği gibi, işleri levazımâtın fevri mun-tazam bir surette teslimi istemlisinin sür'atını daha oldukça azaltmıştır. Keza emele arasında disiplinin fevkalade düşmesi ve planın muhtelif kısımları meyanında icap eden ahensin ademi mevcudiyeti, işin normal surette cereyanına büyük bir mania teşkil etmektedir. Yalnız bir Bakû'da amele 1932 seninin ilk 8 ayı zarfında 24.49 mil saat çalışmıştır. Bu rakam Şimali Kafkasya'da 4,93 mil. saatı bulmaktadır. Gerçi petrol tröstleri bu muvafakkiyetsizliğin suçunu petrol sanayii meherub edici sanayilerin üzerine yüklemektedir, fakat yapılan hataların başlıca mes'ulü iktisadi ve teknik sahlerde ştağ görmüş mütabahasırlara malik olmayan tröstlerin kendisidir.

Buldukları yeni petrol müntakalarının ehemmiyetti Sovyetlerin gözünde ne kadar büyük olsa da, bedhidirdir ki, mevzuubahs ademi muvafakkiyetler ve yapılan hatalar, keşişildiği olan bu yeni müntakalara ten-

Kafkasya milletleri, her milletin hürriyet ve istiklalini temin eden konfederasyon çerçevesinde serbest inkişaf edebilirler. . . .

Gazete sözlerine devamlı diyor ki:

„Bütün Kafkasya'nın istiklal için yapılan bir harp meydanına dönmüş olduğu bir zamanda mücadele eden her millette, hânçî bir ideal namına çarpıştım bilmek lâzım ve vaciptir. Kafkasya'nın bayrağında: „Biz Kafkasya konfederasyonu için çarpışıyoruz!“ sözleri yazılmıştır. Bu itibarla Kafkasya konfederasyonu misakının ehemmiyeti çok büyüktür.

Diğer taraftan biz burada, haricîte rus muhacirleriyle ve bolşevik gibi düşmanlarıyla, onların Kafkasya milletleri münasebatına dair neşrettikleri iftira ve böhtanlara karşı var gücümüzle mücadele yürütülmeliyiz. Biz, milletlerimizin hürriyet ve istiklal için ve Kafkasya konfederasyonu için mücadeleyi bütün Avrupa'ya ve bütün cinhana isbat etmeliyiz.“

Gürcistan millî hükümetinin resmi naşiri elkârı olan „Müstakil Gürcistan“ gazetesinden başka Gürcistan sosyal-demokratırkası organı „Mücadele Sesi“ (Nr. 26) gazetesi de Kafkasya konfederasyonu misakına değerli bir makale basmıştır.

Gazete, hürriyet, müsavat ve istiklal ide ve prensiplerini ihfiva eden konfederasyonu misakının alkışlara lâyık olduğunu kaydettikten sonra ilave ediyor ki:

„Fələkete kardeş olan bizler, saadete dahi kardeş olmalıyız. Bizim mücadelemiz mutlaka zaferle bitmelidir; kahr-amanlarımız, müşterek Kafkasya hürriyetini özleyenler. Kurtuluş Kafkasya milletleri kendi menfaatlerini takdir etmeli ve anlamalıdır, anlamışlardır.“

Azerbaycan'da

Seyyar mahkemeler

Ekmele ve azuka vesikalere üzerine yapılan sui istimal ve ihtikarlara alakadar memur ve „mahrumlar“ mahellinde muhakeme etmek için Bakû soyveti: Kasimof, Kahramanof, Derbasof, Tereşenko, Yurba, Baba-zade, Rizayef, Sayevlef ve Podolski'lerin riyasetleri altında 10 seyyar mahkeme teşkil etmiştir. Mahkeme azaları mahallerdeki komünistlerden ibaret olmaktadır. („Bakinski Rabcı“, 12. 1. 1933.)

Azerbaycan tarihi

Azerbaycan Sovyet hükümeti, Azerbaycan tarihini yazılması için, hazırlıfa başlamıştır. Yazılacak tarih iki ciltten ibaret olup, Azerbaycan'ın kadim ve yeni devirlerini ihfiva edecek, marksist-leninist bir metotla ve sırf sınıf mücadelesi tarihinde ibaret olacaktır. Mektelelerimizde tedris edilecek bu „tarihin“ yeni nesil için ne kadar zararlı olacağına şüb yoktur.

Hafriyat

Azerbaycan'ın Mil istepinde Daşburn istasyonu yanında bulunan bir şehir arkeoloji tarafından tetkik edilmiştir. Şehir vaktile Cávur-Arh katali ihata ediyormuş. Hafriyat zamanı 13 ve 14nci asra ait sikkeler bulunmuştur. Enkaz içerisinde 10.000.000 sağlam kalımsız tuğla bulunduğuna malum olmuştur. İlk baharda akademik Meçani'nin idaresinde bir heyet hafriyata devam etmektedir.

Fesih ve tevkifler

Pamuk mensucat ameleşi işkâli sui istimal ve irtisa sebebiyle fesihlederek mes'ul azalarından bir çoğu tevkif edilmiştir. („Bakinski Rabcı“, 18. 1. 1933.)

Aynı sebeplerden dolayı Azerbaycan maarif ve mekteplerine yardım komitesinin heyeti idaresi ve kontrol komisyonu fesihlederek reis Pavlinin, kontrol komisyonu reisi Blümin ve muhabeçisi Kudryaşev mahkemeye verilmişlerdir. („B. Rabcı“, 14. 1. 1933.)

Türke-Ermence lugat

„Zarya Vostoka“ gazetesinin (17. 1. 1933) yazdığına göre Bakû'da husus bir heyet tarafından yazılmakta olan „Türke-Ermence lugat“ ikmal edilmek üzere. Aynı zamanda Erivan'da „Ermence-Türke lugat“ yazılmakta olup, bugünlere bitcektir. Lugatların her ikisi Bakû'da neşredilecektir.

Gence tiyatrosu

Gence devlet tiyatrosunun bu seneki repertuarı tesbit edilmiştir.

Eseler arasında birinci yer „Yangin“, „Yaşar“, „1905“ gibi piyesler tutuyor. Kıymetli eserlerden yalnız Celil Mehmet-Kulu Zade'nin „Ölümler“ vardır. Klasik piyesler yoktur.

Hayvanlar mahvoluyor
„Komünist“ gazetesinden (Nr. 42) aynen naklediyoruz:

„Gence nahiyesinde atların vaziyeti, dikkatli fikir verilmesinin talep ediyor. Nahiyenin bir sıra kolhozlarında atlar, mes'uliyetsizlikle ve vahşicesine muamele görüldüklerinden, sıradan kıymışlardır. Kolhozlarda atlar, yedirilmeyen, seher tezdene geceye dek, işleyenler. Atlar buyunzuyla kara mal ile bir yerde besleniyor. Atların yarurmasise hesapsızan yoktur. İstedikleri zaman atları binir ve koşurlar. Şubatın başından beri sohvoh ve kolhozlarda atlar için ot arpa ve sair yem yoktur.“

Muhacirler arasında

Mançurya'da

Aldığımız malumatla göre Mançurya'nın Harbin şehrinde 500 kadar Kafkasyalı muhacir yaşamaktadır. Bunlardan başka küçük miktarlarda Edil-Ural ve Türkistan Türklükle Ukraynalılar da mevcuttur.

Muhacirler, son zamanlardaki teşkilât haline gelerek „Promet“ klubunda birleşmişlerdir. Rusya'dan ayrılmak isteyen milletlerin vahdettini teşkil eden bu kluba Gürcü, Azerbaycanlı, Dağı, Ukraynalı, Türkiistanlı ve Edil-Uralrallardan başka Harbin'de yaşayan Lehler de dahil olmuşlardır.

Muhacirlerin Leh-Ukrayna-Rus dilinde bir mecmuaları ve Edil-Uralrallardan çıkarılan bir de türkoçe gazeteleri vardır.

Yeni teşekkül eden klubun gayesi, Rusya mahkûm milletler arasında tesanüdü kuvvetlendirmek ve bu milletlerin millî istiklal davasını uzak Şarkta Japonya efkârı umumiyesine taintmaktır. Bu maksatla konfranslar, görüşler, müsahabele terip edidiği gibi, uzak Şark matbuatına yazılar ve malumat vermek suretinde bu milletlerin istiklal hareketini terviç ediyorlar.

Verantwortlicher Redakteur: Ernst Gebhardt, Berlin
Druck: A. Wesemann, Berlin SW 11, Stresemannstraße 72
Verlag: M. E. Resul-zade